Безпосередні виконавці злочинів культівської репресивної системи нерідко зустрічались у літературі періоду суспільного пробудження 60-х: одні з них карикатурні й умовно-абстрактні (Чорноволенко з "Правди і кривди" М.Стельмаха), інші – недалекі фанатики (майори Ожогін і Бодростін з роману Ю.Германа "Я відповідаю за все"); образ генерала-беріївця Замогильний – своєрідний, це життєво переконливий тип сталінського ката, влучно конкретизованого у багатьох "вгадуваних" вчинках, почуттях, переконаннях, прагненнях.

Втім, можна закинути авторові п'єси брак глибинного психологізму в змалюванні полковника Зачепила (Старого) та лейтенанта Хмілька – чекістів "гуманних", які все одно залишались, як ми розуміємо, непрямими винуватцями й виконавцями злочинів сталінщини. Запам'ятовуються епізодичні образи політв'язнів сталінської тюрми – комуністів-боротьбистів.

Мерзенна тоталітарна атмосфера з її доносами, стеженням, провокаціями майстерно втілена автором п'єси в образі таємного агента НКВС-КДБ Рябоконя.

Безперечно, трагедія "На дні морському" не є вільною від недосконалостей: як-не-як, поет і прозаїк М.Руденко дебютував у новому для нього жанрі. Та головним художнім здобутком трагедії "На дні морському" стала неабияка гострота конфлікту, пристрасність боротьби, незвичайність і фатальність ситуацій, що є, власне, визначальними рисами даного жанру.

Репресований свого часу, твір цей був, безперечно, новим і неординарним явищем в українській драматургії 1960-1980-х років, являючи й сьогодні не лише історико-літературний інтерес.

Список використаних джерел

1. Галан Я. Драматичні твори / Я. О. Галан; вступ., упоряд., приміт. Б.С.Буряк, рец. І. І. Дорошенко. – Львів : Каменяр, 1981. – 415 с.
2. Кисельов Й. М. Герой і час: літературно-критичні нариси про сучасну українську драматургію / Й.М.Кисельов. – К. : Радянський письменник, 1969. – 239 с.
3. Руденко М. До читачів журналу "Київ" / М. Руденко // Київ. – 1990. – №11. – С. 58
4. Руденко М. На дні морському / М.Руденко // Київ. – 1990. – №11. – С. 59-84.
5. Слабошпицький М. Таке довге повернення / М. Слабошпицький // Літ.Україна. – 1990. – 20 груд. [див.: 5, 6]
6. Слабошпицький М. Та є ще Бог… І є ще Україна / М. Слабошпицький // Укр. мова і література в школі. – 1990. – №12. – С.65-74.
7. Шляхи і проблеми розвитку українського радянського театру. [Ред. М. Йосипенко] – К.: Мистецтво, 1970. – 267 с.

Summary. *Problematics, literary and artistic destiny of forbidden in ideocrasy times tragedy "On the Seabed" by Mykhola Rudenko are investigated in the article. The tragedy is considered in historical and literary context of problem of feeling and duty.*

Key words: *tragedy, conflict, feeling, duty, idea, discrimination, fatality, renegation.*

УДК 821.111.091

Т.О. Левицька

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ІМІДЖУ «ЧУЖОГО» В СВІТОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ: ІСТОРИЧНА РЕТРОСПЕКТИВА

У статті досліджується репрезентація іміджу «чужого» у світовому літературному процесі, починаючи з Біблії і закінчуючи творами Вальтера Скотта. Проаналізувавши іміджі «чужого» у літературних творах різних епох, автор зупиняється на досягненнях сучасної імагології. У статті подана періодизація репрезентації іміджу «чужого» в історичній ретроспективі.

Ключові слова: *імагологія, «чужий», «свій», національний імідж, релігійний імідж, компаративна методологія, Вальтер Скотт.*

З огляду на посилення у сучасному світі діалогічних тенденцій, комунікативно-рецептивні аспекти дедалі більше цікавлять дослідників-літературознавців. Особливо зросла актуальність імагологічних досліджень наприкінці XX – на початку XXI ст., саме у час глобалізації суспіль-

© Т.О. Левицька

ства. «чужий», як категорія, що є однією з визначальних в дослідженнях компаративістики [3, 25] сьогодні трансформується і уніфікується, втрачаючи первинні ознаки. Усе це актуалізує наукову проблематику, порушену у даній статті.

Однією з актуальних проблем сучасної компаративістики є літературний імідж «чужого», як «ментального або дискурсивного образу людини, групи, етносу або нації» [4, 342] в історичній ретроспективі. Це і стало метою дослідження даної статті.

Іміджі «чужого» віддавна присутні у світовій літературній спадщині. Так, в латинському варіанті Біблії (Вульгаті) для позначенні «чужинців» використовувалося слово «natio» [8; 35], тоді як слово «populus» було відповідником «свого» – «богообраного народу» [8, 5; 35; 18, 12]. Характерно, що імідж «чужого» в Біблії мав подвійний соціально-психологічний зміст: з одного боку він виступав, як вербальний інструмент відчуження однієї спільноти від іншої, а з іншого – був виявом солідарності для «своїх» [8, 32].

Імідж «чужого» знаходимо у давньогрецькій, давньоримській, давньокитайській та давньоіндійській літературах: «Одісеї» Гомера, «Історії» Геродота, «Енеїді» Вергілія, «Германії» Таціта, в епосах «Махабхарата», «Рамаяна» та іншій усній творчості народів світу.

У Давньому Римі до «своїх», тобто до громадян Риму, вживався термін «народ» («populus»), а «natio» – до груп чужинців з певного регіону, пов'язаних кровними зв'язками, які не мали громадянства. Цей термін мав дещо зневажливий зміст і також застосовувався стосовно усіх «варварських» племен. Разом з тим, римляни користувалися ще терміном «gens» (рід, плем'я). Однак, коли потрібно було підкреслити етнічне коріння чи приналежність «чужого», то поєднували обидва слова у словосполученні «nationes ejus gentis» («група споріднених племен») [8, 126].

Імідж «чужого» зустрічаємо й у середньовічних історичних хроніках, де зображуються маловідомі і віддалені народи, культура яких вважалася відсталою, «чужою». Так, наприклад канонік Регіно Прюмський на початку X ст. писав, що народи відрізняються один від одного походженням, звичаями, мовою і законами. Він надавав терміну «нація» конкретного етнічного змісту [8, 127].

Іміджі інших народів стали глибшими та об'ємнішими у часи хрестових походів. В описах іміджу «іншого», як синонім «natio», все частіше починає вживатися термін «gens». Наприклад, описуючи групи купців, караванам яких доводилося перетинати чимало державних кордонів, середньовічними хроністами вживається саме термін «gens», ідентифікуючи таким чином чужинців за географічним місцем їх походження [8, 32].

Середньовічні автори університетських хронік, описуючи «чужі» студентські спільноти, що формувалися за принципом спільного географічного походження, релігії та мови, вживали термін «natio». Так, наприклад, у 1220 р. у Паризькому університеті існували «французька нація», «германська нація», «нормандська нація» та «пікардійська нація» [8, 21]. Американський дослідник П. Джеймс зазначав, що в описах студентських заворушень і протистоянь у Болонському університеті йшлося про 35 різних «націй» викладачів та студентів [13, 10], які поступово об'єдналися у дві великі групи: «Citramontanes» (ті, що з однієї сторони гори), та «Ultramontanes» (ті, що з іншої сторони гори) [29, 85].

Автори середньовічних хронік про Оксфордський університет, як зазначає Г. Колтон (G. Coulton), ділили студентів на «North natio» («північну націю») і «South natio («південну націю»). Хоча в останньому випадку студентські спільноти ідентифікувалися «за інтересами» і студент, залишаючи університет, виходив зі складу «нації», етнічний зміст термінів не втрачав свого значення [25, 86].

Значну й розмаїту етнографічну літературу з літературними іміджами «чужих» народів, з описами екзотичних заморських країн, породила епоха великих географічних відкриттів. Зокрема, в епічній поемі португальського вояка і поета Луїса де Камоенса «Лузіада» [10], в поемі-епопеї іспанського колонізатора Чілі і поета А. Ерсільї «Араукана» створюються іміджі племен щойно відкритої Америки [44].

Особливо відзначилися у конструюванні іміджів «чужого» французькі просвітники (Вольтер, Дідро та ін.), які створювали етно-національні образи російських царів Петра I й Катерини II та Російської імперії [22], а також творці епохи Відродження, пов'язаної із зародженням етнографії, виникненням інтересу до всього несхожого на «своє» (наприклад, Поджо Браччоліні). Значна роль тут належить «літературі факту»: книгам мандрів, спогадам й щоденникам, листам й трактатам людей, обізнаних із суспільним устроєм і звичаями, ментальністю і культурою невідомих широкому загалу культур і країн. «Своя» національно-культурна традиція та індивідуальні психологічно-побутові уподобання мандрівника-спостерігача збагачувалися новим життєвим досвідом. Замилування незвичними ландшафтами й звичаями, одягом, побутом та кухнею «чужих» провокували на зіставлення зі «своїм», служили потужним імпульсом для більш глибшого сприйняття «себе», трансформації усталених автостереотипів (auto-images), як тих, які характеризують власну етнічну чи релігійну ідентичність [4, 27].

Поштовхом до глибшого етнокультурного взаємопізнання та взаєморозуміння між народами стало утворення численних нових незалежних націй, пробудження їхньої національної свідомості та етнокультурної ідентичності наприкінці XVIII на початку XIX ст. Значний вплив на європейську літературу цього періоду справили твори письменниці, дочки міністра фінансів Франції Жака Неккера – Жермени де Сталь. Іміджі «свого/чужого» знаходимо у її творах «Про Німеччину» [42] та «Десять років у вигнанні» [43]. Дослідниця через політичні обставини змушена була емігрувати з Франції, і, пізнаючи інші народи Європи, створила цілу низку іміджів, зокрема: Німеччини, Італії, Росії та ін. [37, 29-30].

Принципово новими підходами до творення релігійних та етно-національних іміджів характеризуються творчість Вальтера Скотта. Його історичні романи населені численними колоритними персонажами іудеїв, мусульман, християн, саксів, норманів та ін. [40]. Його літературний талант суттєво вплинув на подальший розвиток світової літератури і потребує сьогодні глибоких і різносторонніх студій компаративістів.

Виникнення власне імагології як «важливої науки про вивчення національних образів» [4, 28] пов'язується з діяльністю французької історичної школи «Анналів», що склалася в середині XX ст. (Л. Февр, М. Блок, В. Дюбі, Ф. Бродель, Ж. Ле Гофф та ін.). У їх працях соціум і культура, спосіб життя людей, їхня ментальність і свідомість постають невіддільними складовими антропоцентричних історичних структур. Науковий досвід останніх років дозволяє підсумувати: ця історична школа уточнила етнопсихологічне поняття національного характеру взаємозв'язаними категоріями національного «менталітету» й національної картини світу [33, 249].

Французький компаративіст Мішель Кадо зазначав, що дослідники історії та історики літератури й компаративісти беруться за одну і ту ж проблему, звертаючись – відповідно – до різних методик: «яким чином можна краще зрозуміти глибоку сутність відчуттів одного народу до іншого: за описами баталій, чи при аналізі [імагологічних] наукових трактатів» [22, Introduction]. Такі французькі дослідники іміджів «іншого», як Ж. Асколі (G. Ascoli), П. Ребуль (P. Reboul), Р. Реймон (R. Rémond), С. Діжон (C. Digeon), розглядали сприйняття французами Англії, Сполучених Штатів, Німеччини [33, Introduction].

Історичну роль у становленні імагології, як наукової галузі, відіграла книга Альбера Лортоларі (Albert Lortholary) «Філософи XVIII ст. і Росія. Російський міраж у Франції XVIII ст.» [37], яка побачила світ у 1951 р. і була чи не першим значним імагологічним дослідженням. У 30-70-х рр. минулого століття з'являються цінні компаративістичні розвідки французьких дослідників про образи інших народів: George Ascoli «La Grande – Bretagne devant l'opinion française» [15], Rémond René «Les Etats Unis devant l'opinion française 1815-1852» [39], Michel Cadot «L'image de la Russie dans la vie intellectuelle française 1830-1856» [22], Jean Marie Carré «Les Ècrivains français et le mirage allemand 1800-1940» [23]. Розширили горизонти імагології праці швейцарського літературознавця Франсуа Жоста (Francois Jost) – автора дослідження «Швейцарія у французькому письменстві протягом віків» [31] і двотомна наукова розвідка «Жан-Жак Руссо і Швейцарія» [32].

Автори колективної праці «Компаративна література. Суть і метод» [24] за ред. О. Олдрідж (Aldridge A. Owen) підвели підсумок досягнутому й теоретично обґрунтували необхідність включення національних образів (images) та етнічних гетеро-стереотипів (hetero-images), як «стереотипів, які характеризують «іншого» у літературних творах, до порівняльного літературознавства. Біля початків імагології стояли французькі компаративісти Ж.-М. Карре (Jean-Marie Carré), М.-Ф. Гюйар (Marius-François Guyard), досліджуючи літературу як чинник, що знайомить народи один з одним.

XI Світовий конгрес компаративістів (AILC) сприяв тому, що наприкінці 80-х рр. XX ст. системні і глибокі дослідження з імагології з'явилися у Західній та Центральній Європі. Наукові зацікавлення концентруються на актуальних для сучасного суспільства проблемах національної і культурної ідентичності. Особливо інтенсивно ця спеціалізація розвивається у Франції та Німеччині, а на початку XXI ст. значно активізувалася в Італії та Нідерландах. Основні школи європейської імагології очолили Д.-А. Пажо, Г. Дисеринк, Дж. Леерссен. Їхні напрацювання стали хрестоматійними у курсах з імагології [36; 17].

В 90-і рр. XX ст. вивчення образів одних народів у свідомості інших широко розгорнулося у Польщі. В польській компаративістиці з'явилося чимало соціологічних, політологічних, антропологічних і літературознавчих праць з проблеми рецепції Польщі і поляків іншими європейськими народами в різні епохи, а також з проблем рецепції самими поляками народів Західної і Східної Європи: серед них – міжнародний збірник «Swój i obcy» [20], збірники «Wokól stereotypów Niemców i Polaków» [46], «Stereotypy w literaturze» за редакцією В. Болєцкі [21], наукова розвідка А. Кемпіньскі «Lach i Moskal: z dziejów stereotypów» [34], дослідження З. Бенедиктович «Portrety obcego. Od stereotypu do symbolu» [18], В. Навроцкі «Patrioci i wrogowie: stereotypy Polaków i Niemców w literaturze polskiej XIX i początków XX wieku» [38], а також

наукові праці Я. Блушковські «Stereotypy narodowe w swiadomosci Polaków» [19] та «Stereotypy a tożsamość narodowa» [20].

Значний вплив на розвиток імагології справила книга болгарського вченого Г. Гачєва «Национальные образы мира» [4]. Автор запропонував ідею Космо-Психо-Логосу як універсального інструмента пізнання кожної національної громади.

Сьогодні імагологічні дослідження поступово займають своє місце і в українській компаративістиці. Для цього склалися певні культурні та історичні передумови. Підступи до наукової імагології знаходимо в таких історіософських пам'ятках XIX ст., як «Світогляд українського народу» І. Нечуя-Левицького [12], «Дві руські народності» [9] М. Костомарова, «Три національні типи народні» [2] В. Антоновича. Проблема «свій/чужий» гостро постає у творчості Т. Шевченка, І. Франка, П. Куліша та інших українських письменників XIX ст., які у своїх працях на багатому етнографічному, фольклорному й літературному матеріалі творили іміджі українців, поляків і росіян.

Про етнопсихологічні відмінності українців, росіян, поляків йдеться у працях В. Яніва «Проблема психологічного окциденталізму України» та С. Андрусіва «Характерологія українців. Національний Космо-Психо-Логос» [1].

Значно посприяли розвитку вітчизняних імагологічних досліджень наукові доробки українських компаративістів Д. Наливайка, насамперед, його праця «Очима Заходу. Рецепція України в Західній Європі XI-XVIII ст.» [11], В. Орехова «Русская литература и национальный имидж (Имагологический дискурс в русско-французком литературном диалоге) [13], а також наукові розвідки Т. Денисової [5], М. Ільницького [7], Т. Дзядевич [6] та ін.

Отже, сучасна світова імагологія досліджує іміджі в Біблії, літературі античності, середньовіччя, нового і новітнього часу. Із студій проблем імагології античності відзначаються праці «Le Miroir d'Hérodote. Essai sur la représentation de l'autre» [27] та «Memoir d'Ulisse. Récit sur la frontiére en grece ancienne» [28] французького дослідника Ф. Артога (F. Hartog); заслуговує на особливу увагу робота Жана Поля Вернана (J.-P. Vernant) «L' individu, la mort, l'amour. Soi-même et l'autre en Grèce ancienne» [45].

Своєрідним підсумком сучасних імагологічних досліджень перелому XX-XXI ст. стала системно упорядкована праця професора Бергамського університету М. Беллера (M. Beller) та професора Амстердамського університету Дж. Леерссена (J. Leersen) «Imagology: a Handbook of the Literary Representation of National Characters» [36]. Це найавторитетніше на сьогодні колективне видання з історії, теорії і методології імагології, екземпліфікації імагологічного аналізу. Воно також містить перший словник імагологічних понять.

Таким чином, зазнавши чимало критики і недоброзичливого ставлення впродовж 50-80-х рр. минулого століття, літературна імагологія, що зосередилася на релігійних, етнічних та національних образах, літературних репрезентаціях інших національних культур, досягла значних успіхів у 90-х рр., а на початку третього тисячоліття стала невід'ємною частиною сучасної літературної антропології, міжкультурних досліджень і цілого ряду гуманітарних дисциплін. Її методологія виводить компаративне дослідження у сферу вивчення міжкультурних взаємин.

Досліджуючи іміджі в літературі, сучасні дослідники застосовують наступні методи компаративістики: контактологічний, типологічний, рецептивно-естетичний та дискурсивний. Ці методи ґрунтуються на філософії взаємин між «своїм» та «іншим», яку імагологія проектує на сферу міжкультурних процесів. Західна логоцентрична традиція тривалий час розглядала такі взаємини у рамках універсального протиставлення подібності й відмінності, коли «інший» сприймався, як «чужий», несхожість якого підлягала підпорядкуванню й асиміляції або ж виключенню. Наприкінці XX ст. виникла діалогічна модель, яка інтегрує «іншого», зберігаючи його відмінність та ідентичність, а будь-яка культура, більшою чи меншою мірою, завжди відкрита для впливів «іншої», при цьому індивідуальні та групові ідентичності формуються не інакше, як у взаємодії з іншими ідентичностями.

Список використаних джерел

1. Андрусів, С. Характерологія українців. Національний космо-психо-логос [Текст] / С. Андрусів // Науковий збірник Українського Вільного Університету. – Мюнхен ; Львів, 1995. – С. 132–136.
2. Антонович В. Три національні типи народні / В. Антонович // Моя сповідь. Вибрані історичні та публіцистичні твори. К., 1995. С. 97
3. Веретюк О. Скажи мені, хто я? Проблема національної ідентичності літератури, літературного твору та його автора / О. Веретюк // Слово і час. – 2005. – №12. – С. 64-73.
4. Гачев Г. Национальные образы мира / Г. Гачев. – М. : Сов. писатель, 1988. – 447 с.
5. Денисова Т. Наука компаративістика в сучасному потрактуванні / Т. Денисова // Слово і час. – 2005. – №5. – С. 24-31.

6. Дзядевич Т. Формування національної ідентичності в літературі слов'янського романтизму: на матеріалі творчості А. Міцкевича, О Пушкіна та Т Шевченка : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. : 10.01.05 «Порівняльне літературознавство» / Т. Дзядевич. – К., 2004. – 24 с.
7. Ільницький М., Будний В. Імагологія / М. Ільницький, В. Будний // Порівняльне літературознавство: в 2 ч. – Львів, 2007. – Ч.1: лекційний курс / видав. центр ЛНУ ім. І. Франка. – С. 244-274.
8. Цит за: Касьянов Г. Теорії нації та націоналізму: монографія / Г. Касьянов. – К. : Либідь, 1999. – 352 с.
9. Костомаров Н. Две русские народности / Н. Костомаров // Основа. – СПб., 1861. – №3 – С. 33-80
10. Наливайко Д. С. Літературознавча імагологія : предмет і стратегії / Д. С. Наливайко // Літературознавча компаративістика. – К. : ПЦ Фоліант, 2005. – Вип. 1. – С. 27-44.
11. Наливайко Д. С. Очима Заходу: Рецепція України в Західній Європі XI-XVIII ст. / Дмитро Сергійович Наливайко. – К. : Основи, 1998. – 580 с.
12. Нечуй-Левицький Іван Світогляд українського народу. Ескіз української міфології / Іван Нечуй-Левицький. – К. : Обереги, 2003. – 80 с.
13. Орехов В. В. Русская литература и национальный имидж (Имагологический дискурс в русско-французком литературном диалоге) / В. В. Орехов. – Симферополь: АнтиквА, 2006. – 608 с.
14. Alonso de Ercilla y Zúñiga. The Historie of Araucana / Alonso de Ercilla y Zúñiga. – Manchester : Manchester University Press, 1964. – 580 p.
15. Ascoli George La Grande – Bretagne devant l'opinion française / George Ascoli. – Paris, 1930. – 344 p.
16. Bartlett R. Language and Ethnicity in Medieval Europe / R. Bartlett. – Oxford; New York, 1996. – P. 127-132.
17. Beller M, Leerssen J. Relevant concepts, related disciplines. Image / M. Beller, J. Leerssen. – New York, – P. – 342.
18. Benedyktowicz Zbigniew Portrety obcego. Od stereotypu do symbol / Zbigniew Benedyktowicz. – Kraków : Wydawn. Uniwersytetu Jagiellońskiego, 200. – 215 s.
19. Błuszkowski Jan Stereotypy a tożsamość narodowa / Jan Błuszkowski. – Kraków : Wydawn. Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2006. – 210 s.
20. Błuszkowski Jan Stereotypy narodowe w swiadomosci Polaków / Jan Błuszkowski. – Piotrkowskie przy Filii Akad. Świętokrzyskiej, 2003. –Piotrkowskie przy Filii Akad. Świętokrzyskiej, 2003. – 345 s.
21. Bolecki Włodzimierz Stereotypy w literaturze / Włodzimierz Bolecki. – Instytut Badan Literackich Pan. – Kraków : Wydawn. Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2003. – 325 s.
22. Cadot M. L'image de la Russie dans la vie intellectuelle française. 1839 – 1856 / Michel Cadot. – Paris : Fayard, 1967. – 641 p.
23. Carré Jean Marie Les Ècrivains français et le mirage allemand (1800-1940) / Jean Marie Carré. – Boivin, 1947. – 225 p.
24. Comparative literature: matter and method / Ed. with introd. by A. Owen Aldridge. – Chicago-London, 1969. – 680 p.
25. Coulton G. Nationalism in the Middle Ages / G. Coulton. – New York : Holt, Rinehart and Winson, 1972 – 116 p.
26. Grala H. O genezie polskiej rusofobii // Przeglad Historyczny. 1992. T. 83. S. 135-153.
27. Hartog François Le Miroir d'Hérodote. Essai sur la représentation de l'autre / Françoi Hartogs. – Paris, Gallimard, 1980. – 386 p.
28. Hartog François Memoir d'Ulisse. Récit sur la frontiére en grece ancienne / Françoi Hartogs. – Paris, Gallimard, 1996. – 262 p.
29. James P. Nation Formation. Towards a Theory of Abstract Community / P. James. – London; Thousand Oaks; New Delhi, 1996. – 237 p.
30. Janaszek-Ivaničková H. O współczesnej komparatystyce literackiej / Halina Janaszek-Ivaničková. – Warszawa : Państwowe wydawnictwo Naukowe, 1980. – 255 s.
31. Jost Francois Jean-Jacques Rousseau et la Suisse / Francois Jost. – Fryburg, 1962. – 445 p.
32. Jost Francois La Suisse dans les lettres français au cours de ages / Francois Jost. – Fryburg, 1956. – 352 p.
33. Цит. за: Kemilainen A. Nationalism. Problems Concerning the Word, the Concept and Classification / A. Kemilainen. – Jyvaskila, 1964. – 252 p.
34. Kepinski A. Lach i Moskal. Z dziejow stereotypu / Kepinski A. – Warszawa; Krakow, 1990. – S. 159-160

35. King James The Holy Bible / King James. – Massachusetts : Hendrickson Publishers, 2006. – 721 p.
36. Leerssen Joep, Beller, Manfred Imagology: a Handbook of the Literary Representation of National Characters / Joep Leerssen, Manfred Beller. – Rodop, 2007. – 496 p.
37. Lortholary A. Les "Philosophes" du XVIII siècle et la Russie". Le Mirage russe en France aux XVIII siècle / Albert Lortholary. – Paris: Boivin, Editions Contemporaines, 1951. – 411 p.
38. Nawrocki Witold Patrioci i wrogowie: stereotypy Polaków i Niemców w literaturze polskiej XIX i początków XX wieku» / Witold Nawrocki. – Piotrkowskie przy Filii Akad. Świętokrzyskiej, 2002. – 335 s.
39. Rémond René Les Etats Unis devant l'opinion française (1815-1852) / René Rémond. – Paris, 1963. – 962 p.
40. Scott W. Ivanhoe / Walter Scott – Penguin Books: Harmondsworth, 1986. – 511 p.
41. Staël Anne-Louise Germaine Bruxelles / Anne-Louise Germaine de Staël. – Paris : Firmin-Didot, 1821. – 567 p.
42. Staël Anne-Louise Germaine De l'Allemagne / Anne-Louise Germaine de Staël. – Paris : Firmin-Didot, 1829. – 400 p.
43. Vaz de Camoes Luis. The Lusiads / Luis Vaz de Camoes. – New York : Oxford University Press, 1997. – 506 p.
44. Vernant Jean-Pierre L' individu, la mort, l'amour. Soi-même et l'autre en Grèce ancienne / Jean-Pierre Vernant – Paris, Gallimard, 1989. – 223 p.
45. Wrzesiński Wojciech Wokól stereotypów Niemców i Polaków / Wojciech Wrzesiński. – Wrocław : Wydawn. Uniwersytetu Wrocławskiego, 1993. – 294 s.

Summary. *The author of the article examines the representation of the image of «anotherr» in the world literary process, beginning from the Bible to W. Scott's novels. Analyzing the image of «another» in the works of different epochs, the author outlines the methodological principles and imagological methods. Investigators of the article gives periodization of the representation of the image of «another» in historical perspective.*

Key words: *imagology, «similar», «another», national image, religious image. comparative methodology, W. Scott.*

УДК 821.111'06.09

Т.А. Левчук

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ВІЗУАЛЬНИХ ЕЛЕМЕНТІВ У РОМАННІЙ ПОЕТИЦІ Д.Г. ЛОУРЕНСА

У статті дається характеристика особливостей романної поетики Д. Г. Лоуренса, що ґрунтується на принципах візуалізації, використанні елементів вербального живописання. Виявляються роль та функції візуальних елементів у творах письменника.

Ключові слова: *поетика, візуальність, візуальні елементи, візуальне мистецтво, живопис словом, картина у літературі, рецепція.*

Останнім часом інтерес до вивчення візуальності в історико-літературному та теоретико-літературному розрізі значно активізувався. Для сьогоднішньої науки очевидно, що перцептивне сприйняття за допомогою візуальних образів заслуговує на різносторонній аналіз. Йосиф Бакштейн в доповіді "Історичність візуальності" висловив думку про те, що на зміну епосі модернізму приходить епоха візуальності. Як відзначає дослідник Б. М. Сапунов, «наша культура починається з «гутенбергівської» цивілізації, заснованої на книзі, і до «цивілізації картинки», де провідну роль починає грати візуальне сприйняття [4, 54]. Усвідомлення ролі візуального в побуті, культурі, психології актуалізувало вивчення цього аспекту з теоретичної, методологічної точки зору в різних областях науки. У новітніх дослідженнях візуальність вивчається з погляду гендерної теорії (А. Усманова), в аспекті гносеології (П. Родькина) та ін.

В. М. Розін відзначає, що «загальноприйнятої дефініції або теорії «візуальності» сьогодні не існує» [3, 126]. На думку дослідника, вивчаючи проблеми візуальності, учені говорять про такі

© Т.А. Левчук